

บทที่ 4

ข้อมูลจำเพาะและประโยชน์ของยิปซัม

4.1 ข้อมูลจำเพาะของยิปซัม

ยิปซัม (Gypsum) หรือแก้วเกลบ หรือเกลือจืด หมายถึง แร่หรือสารที่มีแคลเซียมซัลเฟตไดไฮเดรต ไม่น้อยกว่า 70 %

ชั้นคุณภาพของยิปซัม กำหนดโดยสำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรม (มอก.) มี 4 ชั้นคุณภาพ คือ

ตาราง 4.1 แสดงคุณลักษณะและเกณฑ์ที่กำหนดชั้นคุณภาพของยิปซัม

รายการ ที่	คุณลักษณะ	เกณฑ์ที่กำหนดชั้นคุณภาพ			
		1	2	3	4
1	% ยิปซัม ($\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$) ไม่น้อยกว่า	95	90	80	70
2	% ซิลิคอนไดออกไซด์และสารที่ไม่ละลายอื่นๆไม่เกิน	1.0	3.0	-	-
3	% แมกนีเซียมออกไซด์ (MgO) ไม่เกิน	0.3	0.3	-	-
4	% อัลคาไลที่ละลายน้ำได้ไม่เกิน	0.2	0.2	-	-
5	% คลอไรด์ ไม่เกิน	0.2	0.2	-	-

ยิปซัมเป็นแร่ที่มักพบเป็นแหล่งใหญ่ มีการกำเนิดจากการระเหยของน้ำทะเล แล้วตกตะกอนเป็นชั้นของแร่ยิปซัม และเกลือต่างๆ

ยิปซัมมี 2 ชนิด คือ

1. ยิปซัมธรรมชาติ
2. ยิปซัมสังเคราะห์

ยิปซัมของโรงไฟฟ้าแม่เมาะ เป็นยิปซัมสังเคราะห์ ซึ่งเกิดจากการทำปฏิกิริยาทางเคมีระหว่างหินปูน ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ อากาศและน้ำ จะได้ยิปซัมสังเคราะห์ ดังสมการเคมี

หมายเหตุ	CaCO_3	=	หินปูน (แคลเซียมคาร์บอเนต)
	SO_2	=	ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์
	O_2	=	อากาศ (ก๊าซออกซิเจน)
	H_2O	=	น้ำ
	$\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$	=	ยิปซัม (แคลเซียมซัลเฟตไดไฮเดรต)
	CO_2	=	ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

ตาราง 4.2 แสดงส่วนประกอบทางเคมีของยิปซัมธรรมชาติและยิปซัมสังเคราะห์

PARAMETER	ยิปซัม	
	ธรรมชาติ	สังเคราะห์
% CaO	32.6	25 - 32
% SO_4	46.5	43 - 45
H_2O	20.9	19 - 20
% $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$	100	93 - 97
% $\text{SiO}_2 + \text{insoluble}$	< 0.2	< 2

หมายเหตุ :	CaO	=	แคลเซียมออกไซด์
	SO_3	=	ซัลเฟอร์ไตรออกไซด์
	SiO_2	=	ซิลิกอนไดออกไซด์

4.1.1 องค์ประกอบของยิปซัม (Gypsum composition)

จากรายงานข้อมูลเกี่ยวกับยิปซัมจากเครื่องกำจัดก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ของโรงไฟฟ้าแม่เมาะ หน่วยที่ 12 และ 13 (6) ในช่วงเดือน ม.ค. - พ.ค. 2539 มีดังนี้

% $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ (Gypsum)	93 - 97
% Combined water	19 - 20
% CaO	25 - 32
% SiO_2 (Silica) + insoluble residue	< 2
% Fe_2O_3 & Al_2O_3 (Ferric oxide & Aluminium Oxide)	< 1
% CaSO_4 (Anhydrite) = Calcium sulphate	1.2 - 4.7
% Free moisture	14 - 20

ซึ่งเทียบเท่ากับมาตรฐานอุตสาหกรรม (มอก. 595 - 2538) ในเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดชั้นคุณภาพที่ 1 และชั้นคุณภาพที่ 2

4.1.2 การทำปูนพลาสเตอร์

ขั้นตอนการทำ Plaster จากยิปซัมสังเคราะห์ (Gypsum synthesis)

1. นำยิปซัมสังเคราะห์ที่ 45°C เพื่อไล่น้ำอิสระออก หรือนำไปผึ่งแดด ประมาณ 2 วัน
2. นำยิปซัมในข้อ 1 มาทำให้ร้อนที่อุณหภูมิ 150°C โดยมีการคนเพื่อให้สัมผัสกับความร้อนทุกส่วน นานประมาณ 4 ชั่วโมง จะได้ปูนพลาสเตอร์
3. นำปูนพลาสเตอร์มาบดและบรรจุใส่ถุง

4.1.3 การหล่อขึ้นรูปปูนพลาสเตอร์

วิธีการหล่อขึ้นรูป

1. นำแม่พิมพ์ที่ทำจากยางซิลิโคน เป็นแบบสำหรับหล่อขึ้นรูป
2. นำปูนพลาสเตอร์ 3 ส่วน ผสมน้ำ 2 ส่วน คนให้เป็นเนื้อเดียวกัน
3. เทลงในแบบพิมพ์ที่ต้องการ
4. เขย่าหรือสั่น เพื่อไล่อากาศ และตั้งทิ้งไว้ประมาณ 10 นาที
5. แกะแม่พิมพ์ยางซิลิโคน จะได้ผลิตภัณฑ์ที่ต้องการ

4.2 ข้อมูลจำเพาะของการอบแห้งยิปซัม

ข้อมูลจำเพาะของการอบแห้งยิปซัมจะเป็นประโยชน์มากในการหาปริมาณยิปซัมแห้งที่ได้และเป็นข้อมูลสำคัญในการนำไปหารูปแบบและลักษณะของเครื่องอบแห้งยิปซัมต่อไป

4.2.1 ขั้นตอนการหาปริมาณความชื้นของยิปซัม (Moisture content of gypsum)

ก. เก็บตัวอย่างของยิปซัม มาใส่ในกระป๋องที่มีฝาปิดมิดชิด เพื่อป้องกัน

อากาศเข้า

ข. ชั่งน้ำหนักของภาชนะที่ใช้ในการอบยิปซัม โดยใช้เครื่องชั่งน้ำหนักที่มีความละเอียดถึง 0.1 กรัม หรือน้อยกว่า แล้วบันทึกน้ำหนักของภาชนะไว้

ค. นำยิปซัมใส่ลงในภาชนะ โดยทำการบดให้ละเอียดและเกลี่ยยิปซัมให้ทั่วภาชนะ ให้มีชั้นความหนาน้อยที่สุด

ง. ชั่งน้ำหนักของภาชนะและยิปซัม เพื่อหาน้ำหนักของยิปซัมที่เริ่มต้น แล้วบันทึกน้ำหนักของยิปซัมไว้

จ. นำภาชนะเข้าตู้อบ โดยอบที่อุณหภูมิ 45°C เพื่อไล่น้ำอิสระออกจากยิปซัม ทำการชั่งน้ำหนักของยิปซัมทุกๆ 1 ชั่วโมง จนกระทั่งน้ำหนักของยิปซัมที่ได้ มีค่าแตกต่างกันน้อยกว่า 0.5 กรัม

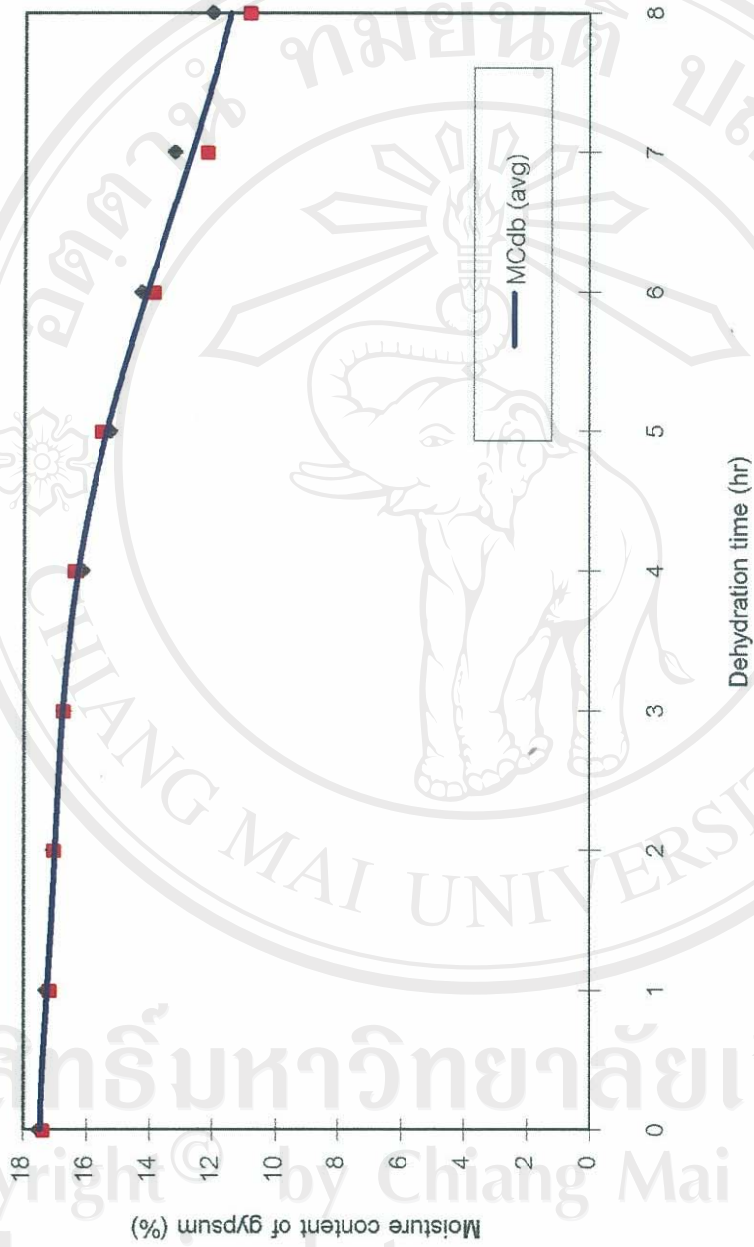
ฉ. จากนั้นนำภาชนะที่มียิปซัมในข้อ จ. ไปอบแห้งที่อุณหภูมิที่ต้องการหาปริมาณความชื้น โดยทำการชั่งน้ำหนักทุกๆ 1 ชั่วโมง เป็นเวลา 8 ชั่วโมง แล้วบันทึกน้ำหนักของยิปซัมไว้

ช. นำไปอบต่อ เพื่อไล่น้ำในยิปซัมออกให้หมด โดยใช้อุณหภูมิ $105 - 110^{\circ}\text{C}$ ทำการอบไม่น้อยกว่า 16 ชั่วโมง และทำการชั่งทุก 4 ชั่วโมง แล้วเปรียบเทียบผลของน้ำหนักก่อนและหลังการอบในแต่ละรอบ ให้มีความแตกต่างกันน้อยกว่า 0.1 เปอร์เซ็นต์ และน้ำหนักของยิปซัมที่ได้ จะเป็นน้ำหนักของยิปซัมแห้ง (Mass of drying gypsum) รายละเอียดของข้อมูลสามารถดูได้ใน ภาคผนวก ง

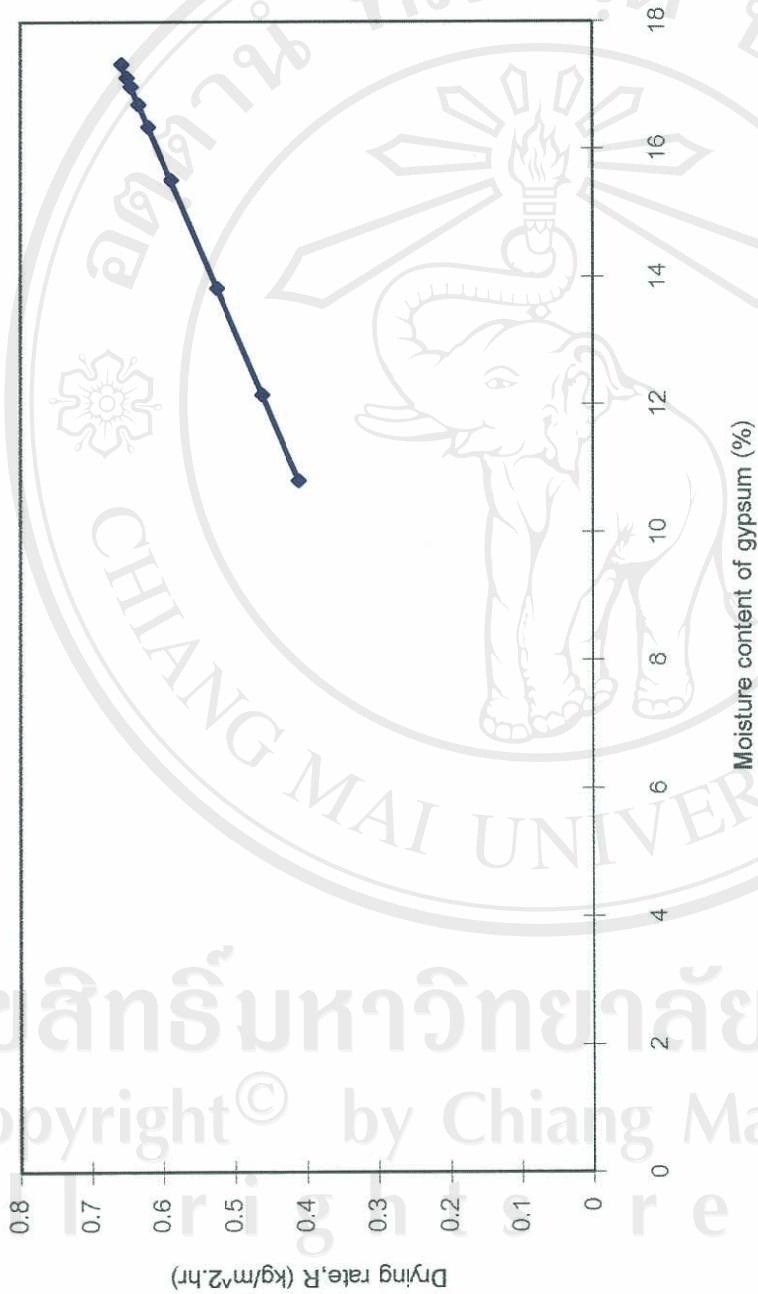
ณ. จากนั้นจึงหาปริมาณความชื้นของยิปซัมตามมาตรฐานแห้ง ในทุกๆ 1 ชั่วโมง นำมาเขียนเป็นกราฟ จะได้เส้นลักษณะเฉพาะของการอบแห้ง (Drying characteristic curve)

4.2.2 เส้นลักษณะเฉพาะของการอบแห้ง

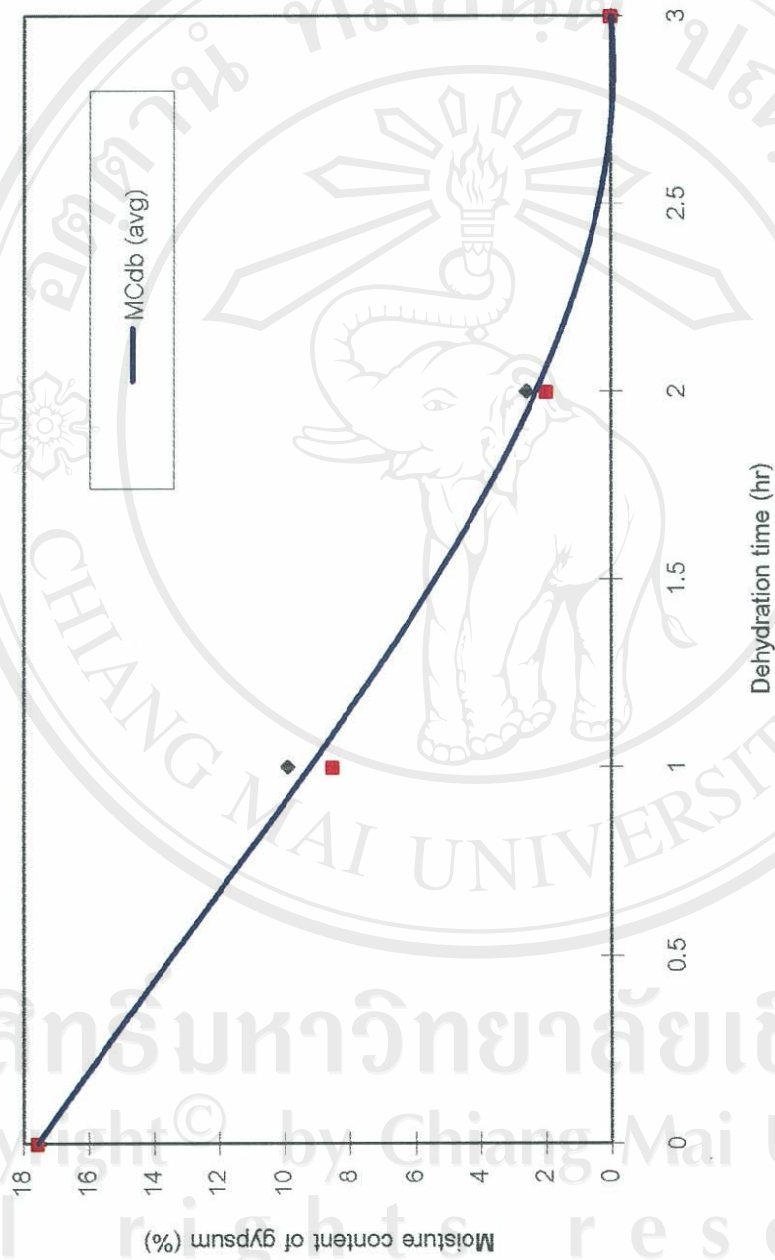
ทำการเก็บตัวอย่างของยิปซัมสังเคราะห์ที่ออกจากเครื่องกำจัดก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ของโรงไฟฟ้าแม่เมาะ หน่วยที่ 13 มาอบแห้งในเตาแบบพาความร้อน (Convection oven) เพื่อทำการหาเส้นลักษณะเฉพาะของการอบแห้งที่อุณหภูมิ 113°C และ 150°C โดยหาเปอร์เซ็นต์ของความชื้นเป็นแบบมาตรฐานแห้ง (Dry basis) ได้ลักษณะของเส้นกราฟ ดังรูป 4.1 ถึง 4.4 โดย Moisture content ที่ได้ทั้งสองอุณหภูมิมีค่าอยู่ในช่วง 17.34 - 17.55 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งสอดคล้องกับแผนกเคมี กองซื้อเข้าเชื้อเพลิงและน้ำโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ที่ได้ทำการตรวจวัดค่า Moisture content ไว้ ได้ค่าอยู่ในช่วงระหว่าง 14 - 20 เปอร์เซ็นต์

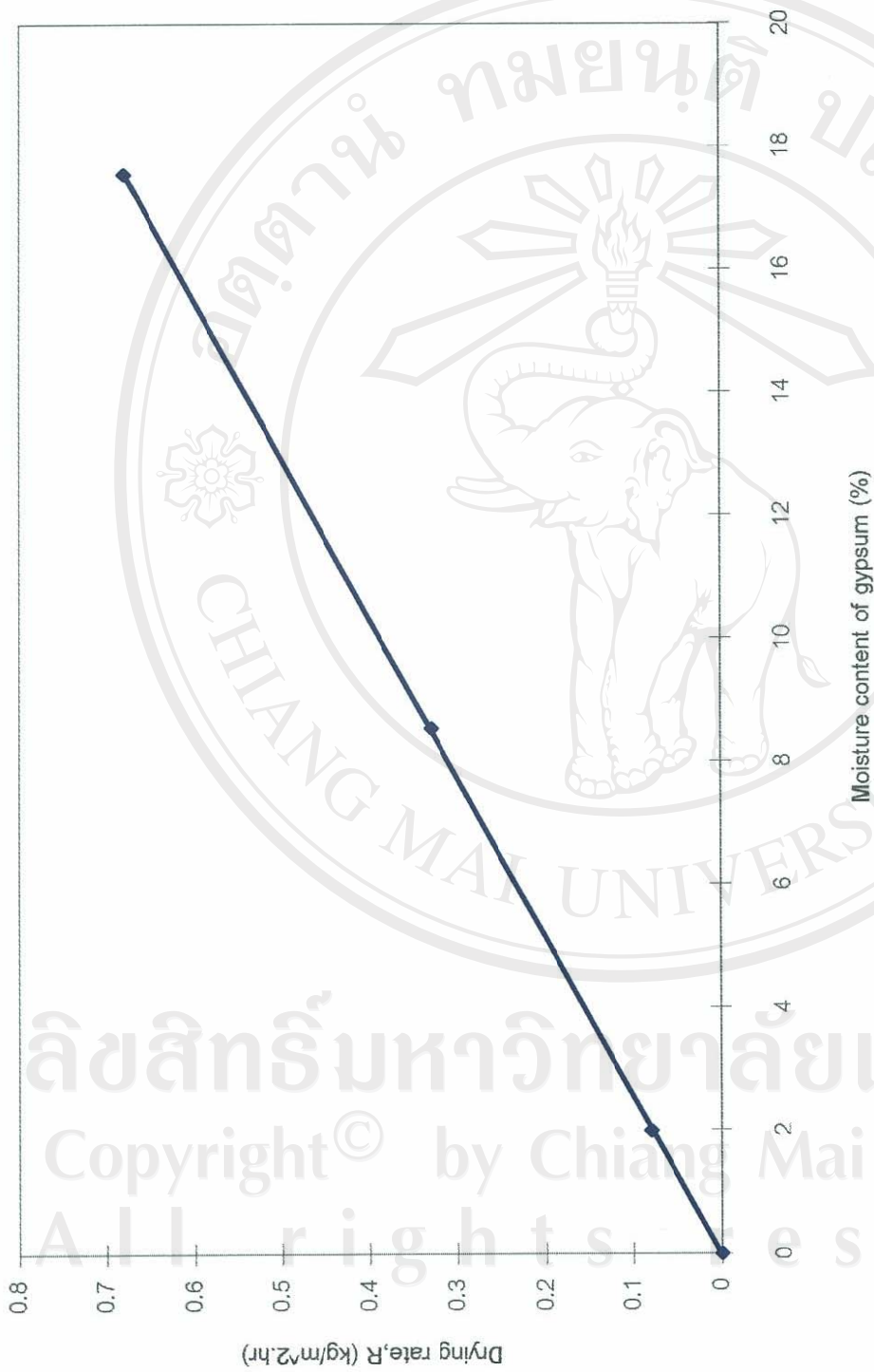
รูป 4.1 แสดงปริมาณความชื้นของยิปซัมกับเวลาที่ใช้ในการอบแห้งที่อุณหภูมิ 113 C

รูป 4.2 แสดงเส้นลักษณะเฉพาะของการอบแห้งของยิปซัม ที่อุณหภูมิ 113 C

รูป 4.3 แสดงปริมาณความชื้นของยิปซัมกับเวลาที่ใช้ในการอบแห้งที่อุณหภูมิ 150 C

รูป 4.4 แสดงเส้นลักษณะเฉพาะของการอบแห้งของยิปซัม ที่อุณหภูมิ 150 C

4.3 ประโยชน์ของยิปซัมมีดังนี้

1. ทำเป็นปูนพลาสเตอร์ ใช้งานด้านเครื่องปั้นทางศิลปะ
2. ทำเป็นแบบพิมพ์ (Mold) ในงานเซรามิค
3. ทำแผ่นยิปซัม (Gypsum board)
4. ทำผนังห้องกันความร้อนและดูดซับเสียง (ทำให้เสียงไม่ก้อง)
5. ทำ Gypsum block
6. เป็นตัวประสานรอยแยกได้ดี
7. เป็นส่วนผสมในปูนซีเมนต์ เพื่อเป็นสารหน่วง
8. ปูนยิปซัมสำหรับการก่อสร้าง เช่น ปูนฉาบเรียบ
9. ใช้ปรับสภาพดินทางการเกษตร